

अर्थशास्त्र, व्यापार,
उद्योगधंदे, बँकिंग,
सहकार, इत्यादि
विषयांस वाहिलेले
एकमेव मराठी
साप्ताहिक
स्थापना : १९३५

अर्थ

प्रत्येक बुधवारी
प्रसिद्ध होते
वर्गाचे दर :
वार्षिक : ६ रु.
सहामाही : ३ रु.
फिरकोळ : २ आ.
दुर्गाधिवास, पुणे ४.

"अर्थ एव प्रचापः" इति कौटिल्यः अर्थमूली धर्मकामाविति।
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष १९

पुणे, बुधवार तारीख १४ जानेवारी, १९५३

अंक १

विविध माहिती

किमान वेतनाचा कायदा—मद्रास सरकार राज्यांतील शेतीवर काम करणाऱ्यांना किमान वेतन देण्यासंबंधी कायदा करणार आहे असे समजते. कायद्याचा मसुदा प्रसिद्ध करण्यांत आला असून लोकांच्या हरकती, सूचना, वगैरे लक्षांत घेऊन १ मार्च, १९५३ रोजी त्याचा विचार करण्यांत येईल.

रिक्षा चालविणारी स्त्री—हैदराबादमधील पोलिसांना २० वर्षे वयाची एक स्त्री रिक्षेवाल्याचा व्यवसाय करतांना आढळून आली आहे. ही स्त्री पुरुषाचा वेष घेऊन बेमालूम रीतीने धंदा करीत होती. दारिद्र्यामुळे आपणास हा धंदा करावा लागतो असा जबाब तिने दिला आहे. रिक्षा चालविण्यास स्त्रियांना बंदी करणारा कायदा नाही.

अ. भा. काँग्रेस कमिटीसाठी इमारत—काँग्रेसच्या वार्षिक कमिटीने अ. भा. काँग्रेस कमिटीसाठी दिल्ली येथे एक जागा विकत घेण्याचे ठरविले आहे. अलाहाबादमधील आनंद भवनांतून कमिटीची कचेरी हलविण्यांत आल्यानंतर गेली तीन वर्षे कचेरी भाड्याच्या इमारतीत ठेवण्यांत आली होती.

बडोदा विद्यापीठाला मदत—पं. नेहरू नुकतेच बडोद्याला गेले असतांना त्यांनी बडोदा विद्यापीठाच्या कामाबद्दल समाधान व्यक्त केले होते. भारतीय सरकारने विद्यापीठाला आतां ५० लाख रुपयांची मदत मंजूर केली आहे असे समजते.

हिंदी शास्त्रीय काँग्रेसला देणगी—इंडियन सायन्स काँग्रेस असोसिएशनला इमारत बांधण्यासाठी म्हणून १॥ विधा जमिनीची देणगी कलकत्ता कॉर्पोरेशनकडून मिळाली आहे. कलकत्त्याच्या मेयरकडून काँग्रेसच्या अध्यक्षांना देणगीचे वृत्त अद्याप अधिकृतरीत्या कळविण्यांत यावयाचे आहे.

चार्ल्स चॅपलिन जिनीव्हात रहाणार—सुप्रसिद्ध विनोदी नट चार्ल्स चॅपलिन स्वित्झरलंडमधील जिनीव्हा ह्या शहरांत कायमची वस्ती करून रहाणार आहे असे समजते. जिनीव्हा सरोवराचे दृश्य दिसू शकेल अशी एक १६ सोल्यांची इमारत ते विकत घेणार आहेत. घराची किंमत सुमारे ४०,००० पौंड होईल.

क्षयरोगविषयक परिषद—ता. २ फेब्रुवारीपासून ४ दिवसपर्यंत म्हैसूर येथे अ. भा. क्षयरोग परिषद भरणार आहे. परिषदेचे उद्घाटन भारताच्या आरोग्यमंत्री राजकुमारी अमृतकुंवर करणार आहेत. बी. सी. जी. औषध टॉन्ग्याची योजना आणि क्षयरोगावरील नव्या औषधांचा वापर, ह्या विषयांवर परिषदेत चर्चा होणार आहे.

युरोपमधील शतायुषी माणसे—युरोपमध्ये १०० वर्षे वयाची १२,००० माणसे आहेत असा अंदाज करण्यांत आला आहे. त्यापैकी ४,००० युगोस्लाव्हिआंत असून इतर देशांत पुढीलप्रमाणे आहेत. बल्गेरिआ ३,८८९, रुमेनिया १,७०७, स्पेन ४२०, फ्रान्स २८०, इटली २०० आणि ब्रिटन १००.

रशिआंतील नवी पोस्टाची तिकिटे—यू. एस. एस. आर. ह्या सोव्हिएट संघराज्याच्या स्थापनेचा ३० वा वार्षिक दिन साजरा करण्यासाठी रशिआने पोस्टाची नवी तिकिटे काढली आहेत. रशिआंतील १६ घटक राज्यांच्या निशाणांच्या पार्श्वभूमिवर रशिआन संघराज्याचे निशाण तिकिटोवर चित्रित करण्यांत आले आहे.

कॅन्सर हा अनुवंशिक नाही—अमेरिकेच्या नॅशनल रिसर्च असोसिएशन ह्या संस्थेने असे मत प्रकट केले आहे की, कॅन्सर हा रोग अनुवंशिक आहे, ह्या समजुतीस पाठिंबा देणारा पुरावा नाही. ह्या संस्थेच्या सभासदांत अमेरिकेतील कॅन्सरच्या रोगासंबंधीचे तज्ज्ञाहे आहेत.

महात्माजींच्या जीवनासंबंधी चित्रपट—महात्माजींच्या जीवनांतील ३४ वर्षांचा कालावधि दाखविणारा एक चित्रपट हॉलीवुडमध्ये तयार करण्यांत आला आहे. तो तयार करण्यासाठी १,००,००० फूट लांबीच्या वार्तापटांतून निवड करण्यांत आली. चित्रपटाचे नांव 'महात्मा गांधी' असे असून किटिन रेंवॉल्डस ह्यांना हकिकत सांगण्याचे काम देण्यांत आले आहे.

भारतासाठी अमेरिकन यंत्रज्ञ—दामोदर सोरे योजनेसाठी जी यंत्रसामुग्री विकत घेण्यांत आली आहे ती चालविण्यासाठी अमेरिकन यंत्रज्ञांची भरती अमेरिकेत करण्यांत येत आहे. ह्या योजनेसाठी जागतिक बँकेकडून कर्ज मिळविण्याविषयी वाटाघाटी चालू आहेत. परंतु, मदतीच्या अटी ठरव्यास अद्याप कांही दिवस लागतील.

१०६ वर्षांचा योगी—आसाममधील परमहंस शंकर पुरी ह्या नांवाचे योगी आपल्या वयाच्या १०६ वर्षी निजघामास गेले. वयाच्या ८० व्या वर्षी त्यांची दृष्टि गेली होती, ती १००व्या वर्षी पुन्हा परत आली. वयाच्या ८२ व्या वर्षी त्यांचे सर्व दांत पडले होते, पण १०० व्या वर्षी पुन्हा नवीन दांत येण्यास प्रारंभ झाला होता. मृत्युसमयी त्यांना २३ नवे दात आले होते.

मुलांची वृत्तपत्रे—अमेरिकेमधील दुय्यम शाळांतील विद्यार्थी १८,००० वृत्तपत्रे स्वतःच चालवीत असतात. त्यापैकी तीन दैनिक असून ती शिकॅगो, इंडिअनापोलिस आणि होनोलुलू येथे निघतात. न्यूयॉर्कमध्ये प्रसिद्ध होणाऱ्या एका वृत्तपत्राच्या २८,००० प्रती छपतात.

आर्थिक व्यवसायांस समाजहिताची बैठक

डे. ए. सोसायटीच्या बृहन्महाराष्ट्र कॉलेज ऑफ कॉमर्सच्या नव्या इमारतीचा व जे. एन. टाटा असंब्ली हॉलचा उद्घाटन-समारंभ रिझर्व्ह बँकेचे गव्हर्नर, सर बी. रामराव ह्यांच्या हस्ते झाला. त्यावेळी बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेट लि. च्या २ लक्ष रुपयांच्या देणगीमुळेच ह्या व्यापारी कॉलेजाची इमारतीची गरज भागणं शक्य झाले, ह्याबद्दल सिंडिकेटच्या चालकांचा सोसायटीच्या वतीने गौरव करण्यात आला. त्याचप्रमाणे टाटांच्या व किर्लोस्करांच्या देणगीबद्दलहि कृतज्ञता व्यक्त करण्यात आली. सर बी. रामराव ह्यांनी आपल्या भाषणांत, देशाच्या आर्थिक विकासासाठी व्यापार व उद्योग-तज्ञ अशा कर्तव्यदक्ष "न्यूरोकसी" ची आवश्यकता आहे आणि ह्या कॉलेजातून बाहेर पडणारे विद्यार्थी ती गरज भागवतील अशी आशा व्यक्त केली. ह्यापुढील काळांत, मालक आणि मजूर ह्यांचेमधील तेंढ नष्ट होऊन सर्वांना उत्साह वाटेत असे वातावरण निर्माण झाल्याविना प्रगति होणार नाही, असे त्यांनी सांगितले. त्या दृष्टीने मालकवर्गाचा कामगारविषयक दृष्टिकोन बदलला पाहिजे. भारताच्या अभ्युदयासाठीच नव्हे, तर प्रथम साध्या संरक्षणासाठी औद्योगिक विकासाची आवश्यकता आहे; शेतीवर आधारलेली अर्थव्यवस्था लष्करी बचावास उपयोगी पडणार नाही असे त्यांनी स्पष्ट सांगून पंचवार्षिक योजनेने प्रारंभ होत असलेल्या आर्थिक प्रगतीच्या प्रयत्नांस सर्वांनी मनापासून हातभार लावावा असे प्रतिपादन केले.

नव्या पद्धतीच्या आर्थिक संघटनेत कोणत्याहि प्रांताची वा जमातीची मक्तेदारी टिकू शकणार नाही; हुशार व कर्तबगार लोकांना त्यांत भरपूर वाव आहे हे त्यांनी मद्रासमधील उदाहरणांनी सिद्ध केले आणि त्या दृष्टीने बृहन्महाराष्ट्र कॉलेजाच्या विद्यार्थ्यांपुढे उज्ज्वल भवितव्य असल्याची ग्वाही दिली. डे. ए. सोसायटीच्या परंपरेत शिक्षण घेतलेले विद्यार्थी सार्वजनिक जीवनातील व व्यापारातील दुष्ट प्रथा नष्ट करून सचोटीचे व कार्यक्षमतेचे आदर्श निर्माण करतील असा विश्वास सर बी. रामराव ह्यांनी व्यक्त केला. बृहन्महाराष्ट्र कॉलेजाच्या वाढीस सत्प्रवृत्त कारखानदारांनी व व्यापारी कंपन्यांनी मदत केल्याने येथील आर्थिक प्रगतीस इष्ट वळण लागण्यास मदत होणार आहे. ह्या दृष्टीने, त्या कॉलेजाच्या वाढीकडे त्या सर्वांचे सतत सक्रिय लक्ष राहिल, तर फारच मोठी कामगिरी होईल. केवळ सडेबाजी व स्वार्थी वृत्ति ह्यांस ह्यापुढे वाव रहाणार नाही; उद्योगपतींनी व्यापक सामाजिक हिताकडे लक्ष पुरविले नाही तर कम्युनिझमला त्यांना तोंड घावे लागेल. भारताने लोकशाही पद्धतीने आर्थिक विकास घडवून आणण्याचे ठरविले आहे त्याबाबत पैसेवाल्यांचे कर्तव्य स्पष्ट आहे, हा रिझर्व्ह बँकेच्या गव्हर्नरांचा इशारा मुख्यतः बड्या व्यापाऱ्यांना व कारखानदारांना लागू असला, तरी इतरांनाहि तो मननीय आहे ह्यात संशय नाही.

त्यांनी विद्यार्थीवर्गास केलेला उपदेशहि समयोचित असाच होता. कॉलेजाचे मुख्याध्यापक, प्रिं. टी. एम. जोशी, ह्यांनी आपल्या प्राथमिक भाषणांत कॉलेजाच्या चालकांस व्यापक हितसंबंधनाच्या जबाबदारीची जाणीव असल्याचे सांगितले होते आणि त्यादृष्टीने करावयाच्या प्रयत्नांचे दिग्दर्शनहि केले होते. सर बी. रामराव ह्यांच्या सूचना अंमलांत येण्यासाठी कॉलेजाच्या चालकांची तत्परता हवी, ती प्रिं. जोशी ह्यांनी आर्थिक दास-

विलेली आहे आणि त्यांच्या विद्यार्थ्यांस समाजसेवेचे शिक्षण देण्यास त्यांनी प्रारंभहि केव्हांच केलेला आहे, ही अत्यंत उत्साहवर्धक गोष्ट आहे. व्यापारी व्यवसायांस समाजसेवेची बैठक देणाऱ्या बृहन्महाराष्ट्र कॉलेजाचा आम्हीं उत्कर्ष चिंतितां.

खातेदार नसणाऱ्यांचा चेक पास कसा झाला ?

शनिवार, ता. २७ डिसेंबर, १९५२ रोजी महाराष्ट्र बँकेतून ज्याचे त्या बँकेत खातेच नाही, अशा इसमाने ३,००० रु चा चेक वटविल्याचे वृत्त प्रसिद्ध झाले आहे. बँकेने ह्या गुन्ह्याची वर्दी पोलिसाकडे दिल्याचे समजते. सोटा चेक वटविण्याचे प्रकार पुष्कळ होतात, पण बिगर-खातेदारांचा चेक कसा वटविला गेला, अशी शंका सहाजीकच निर्माण होते. म्हणून, कळलेली हकीकत देण्यात येत आहे.

प्रस्तुत प्रकरणातील बेअरर चेक बँकेत कौन्टरवर मिळाल्याबद्दलचे टोकन दिले गेलेले होते. चेकवर लेजर फोलिओचा नंबर व त्याखाली लेजर क्लार्कची छोटी सही आहे, म्हणजे लेजरकीपरने खाते तपासले असल्याची ती निशाणी आहे. इतर सर्व चेक्स-प्रमाणे चेकवर "पे. कॅश" असा शिक्का उठाविलेला असून त्याखाली पारिंग ऑफिसरची सही आहे. ड्रॉवरची सही नेहमी-प्रमाणे रद्द करून त्याखाली स्पेसिमेन सही पाहिल्याची सही आहे. ह्या सर्वांवर कळस म्हणजे, पेमेंट स्कोलमध्ये चेकची एन्ट्री करण्यात आलेली असून त्या पुस्तकातूनच कॅशरकडे चेक नेहमीप्रमाणे गेलेला आहे. सहाजीकच, चेकच्या सर-सोटेपणाबद्दल कॅशरला शंका येण्याचे कारणच नव्हते. आणि टोकन घेऊन त्याने पैसे दिले.

शेवटी सबसिडिअरी लिहिण्याच्या वेळी चेकवरील सही लागेना म्हणून चौकशीस प्रारंभ झाला, तेव्हा खातेदार नसणाराने सर्वच गोष्टी बनावट केल्या आणि बँकेचा एक कोरा चेक पैदा करून त्यावर सर्व शिके व सहा स्वतः करून तो चेक जणू काय सरोसरीच सर्वांनी तपासला असल्याचा बनाव घडवून आणला असे आढळले. ज्याला सर्वसाधारण बँकिंगचीच नव्हे, तर महाराष्ट्र बँकेतील कार्यपद्धतीचीहि सूक्ष्म माहिती आहे, आणि तेथे बँकेचे काम चालू असतांना वावरण्याची मोकळीक आहे, अशालाच एवढा बनाव घडवून आणतां येणे शक्य आहे असे म्हणतात. बनावट चेकचे पैसे दिले गेल्यावर चेक भामत्यास बँकेतून लांबवता आला नाही. त्यामुळे ह्या प्रकरणावर हा प्रकाश तरी पडू शकला आणि चौकशीला साधन शिष्टक राहिले.

पूना बँकिंग असोसिएशनशी रिझर्व्ह बँकेच्या गव्हर्नरांची चर्चा बृहन्महाराष्ट्र कॉलेज ऑफ कॉमर्समध्ये पूना बँकिंग असोसिएशनने आपले बँकिंग प्रदर्शन मांडले आहे. त्यास रिझर्व्ह बँकेचे गव्हर्नर, सर बी. रामराव ह्यांनी ता. ११ रोजी भेट दिली व असोसिएशनच्या सभासदांशी प्रश्नोत्तर रूपाने तेथे चर्चा केली. श्री. गो. वि. सराफ, डायरेक्टर, बेळगांव बँक लि., ह्यांनी सर बी. रामराव ह्यांचे समयोचित आभार मानतांना, रिझर्व्ह बँकेच्या गव्हर्नरांनी ठिकठिकाणच्या बँकांच्या प्रतिनिधींशी व चालकांशी अशीच अनौपचारिक चर्चा वेळोवेळ करावी, असे सुचविले.

व्याख्यान—दि. १४-१-५३, बुधवार, मकर संक्रांत या दिवशी सायंकाळी ५ वा डेप्युटी रजिस्ट्रार श्री. कारखानीस यांचे जनता सहकारी बँक लि. मध्ये ताराचंद मार्केट, ८६६ सदाशिव पेठ, पुणे २ येथे सहकार्य आणि आर्थिक विकास ह्या विषयावर व्याख्यान होणार आहे.

अर्थ

बुधवार, ता. १४ जानेवारी, १९५३

संस्थापक :
प्रो. वामन गोविंद काळे

संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

अपेलेट ट्रायब्यूनलचा निवाडा रद्द ठरविला !

सार्वजनिक हितासाठी १५ व्या कलमाचा आधार

टाटा ऑइल मिल्स कं. लि., टाटापुरम आणि कंपनीची स्टाफ असोसिएशन ह्यांचेमध्यें, कंपनीने नोकरवर्गात कपात सुचविली त्यावरून भांडण निर्माण झालें. कंपनीच्या मते, जरूरीपेक्षा नोकरांची संख्या ज्यास्त होती, ती कमी करणे आवश्यक होतें. एणांकुलमच्या इंडस्ट्रिअल ट्रायब्यूनलने निवाडा केला, की कंपनीने सुचविलेली कपात आवश्यक नव्हती. अपेलेट ट्रायब्यूनलकडे कंपनीने अपील केले, त्याने इंडस्ट्रिअल ट्रायब्यूनलचा निवाडा फिरविला. कारखान्याच्या हिताच्या दृष्टीने नोकर-कपात करणे आवश्यक झालें होतें, हें कंपनीचे म्हणणे अपेलेट ट्रायब्यूनलला पटले. अपेलेट ट्रायब्यूनलचा निवाडा नामंजूर करण्यांत यावा, असा अर्ज स्टाफ असोसिएशनने सरकारकडे केला, तेव्हां इंडस्ट्रिअल डिस्प्युटस (अपेलेट ट्रायब्यूनल) अॅक्ट १९५० च्या १५ व्या कलमाखाली त्रावणकोर-कोचीन सरकारने हुकूम काढून अपेलेट ट्रायब्यूनलचा निवाडा रद्द ठरविला. "नियोजित कपात आवश्यक होती, ती करणे कंपनीच्या अधिकारांतील बाब होती, नोकर-कामगार किती असावेत हें व्यवस्थापकांनीच ठरवावयाचें असतें, सुधारणा आणि काटकसर ह्यांमुळे कमी कराव्या लागणाऱ्या कामगारांची संख्या व्यवस्थापकांनीच ठरवावयाची असते," हें अपेलेट ट्रायब्यूनलचे म्हणणे सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने मान्य करणे योग्य होणार नाही, असे त्रावणकोर-कोचीन सरकारने ठरविले. १५ व्या कलमाच्या आधारावर, अपेलेट ट्रायब्यूनलच्या निवाड्याची अंमलबजावणी बंद करण्याचा अधिकार सरकारने वापरणे, ही अत्यंत गंभीर स्वरूपाची गोष्ट आहे. सरकारला तो अधिकार आहे, ह्याबद्दल संशय नाही. कामगार काढून टाकण्याने सामाजिक न्यायाच्या तत्त्वास बाध येतो, असे सरकारचे मत झालें. कामगार नालायक ठरले नसतील किंवा बेशिस्त नसतील आणि कंपनी नफा मिळवित असेल, अशा परिस्थितीत कोणत्याही सवर्वावर कामगार काढल्याने, सर्वच ठिकाणच्या कामगारांच्या मनांत रोजगाराच्या शाश्वतीबद्दल भीति निर्माण होईल आणि तशी ती होणे सार्वजनिक हिताचें नाही, असा सरकारचा युक्तिवाद आहे.

एकाद्या कारखान्याने नवी यंत्रे बसविली, सुधारणा घडवून आणल्या, कामाची पद्धति सुधारली आणि त्यामुळे पूर्वीपेक्षा कमी कामगार लागू लागले, तरी जुन्या कोणत्याही कामगारास कामावरून काढता येणार नाही, असा त्रावणकोर-कोचीन सरकारच्या हुकुमाचा अर्थ होतो. एकाद्या बँकेने दैनंदिन व्यवहारासाठी नवी यंत्रे खरेदी केली आणि त्यामुळे वेळेची बचत होऊन काम चांगले होऊ लागले, तरी नोकरवर्गावरील सर्वांत मात्र बँक बचत करू शकणार नाही; नव्या सुधारणेमुळे नोकरांची संख्या कमी होऊ दिली जाणार नाही, असा ह्या हुकुमाचा निष्कर्ष आहे. अपेलेट ट्रायब्यूनलचे निवाडे कामगार-

वर्गाच्या बाजूनेच बहुधा होतात; दुसऱ्या बाजूकडे योग्य तें लक्ष दिलें जात नाही अशी मालकवर्गाची तक्रार आहे. असे निवाडे करणाऱ्या ट्रायब्यूनलनेहि कामगारवर्गाच्या विरुद्ध निवाडा केला आणि त्याचे योग्य समर्थन केले, तरी राज्य सरकार सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने तो निवाडा धाब्यावर बसविणार आणि कंपन्यांवर भुर्दंड लाडून सामाजिक न्यायाच्या अंमलबजावणीचे श्रेय मिळवू पहाणार. जरूर नसलेला नोकर कमी करणे सामाजिक हिताचें नसेल, तर सरकारी नोकरांनाहि हें संरक्षण सरकार देईल काय ? त्रावणकोर-कोचीन सरकारने अपेलेट ट्रायब्यूनलचा निवाडा रद्द करून, एक नवीनच प्रथा पाडली आहे, ह्यांत संशय नाही.

त्रावणकोर-कोचीनमधील विशिष्ट राजकीय परिस्थिति ज्याला माहीत आहे, त्याला त्या राज्य सरकारच्या ह्या कृतीबद्दल आश्चर्य वाटणार नाही. निवाडा रद्द करण्याच्या मागील पार्श्वभूमि लक्षांत घेऊनच सरकारी धोरणाची कल्पना केली पाहिजे.

कॉलेजमधील विद्यार्थ्यांचे आरोग्य

कलकत्ता येथे शिक्षणाच्या कॉलेजांतील विद्यार्थ्यांची वैयकीय तपासणी कलकत्ता विद्यापीठातर्फे करण्यांत आली असता निराशाजनक परिस्थिति आढळून आली. ही तपासणी १९५१ व १९५२ सालांत करण्यांत आली होती. तपासणी करण्यांत आलेल्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येपैकी ५० टक्के विद्यार्थ्यांना कांहीं रोग असल्याचे आढळून आले किंवा त्यांच्यांत कांहीं दोष तरी दिसून आले. ३० टक्के विद्यार्थ्यांची दृष्टि निर्दोष नसल्याचे आढळून आले. ५,००० विद्यार्थ्यांपैकी प्रत्येक तिसरा विद्यार्थी आपल्या वयाच्या मानाने कमी वजनाचा आणि कमी उंचीचा आढळून आला. ह्याचाच अर्थ, त्यांचा आहार कमी प्रतीचा होता असा आहे. १९३९ साली तपासणी करण्यांत आली असतांना आरोग्याच्या निदर्शक अशा ज्या उंचीच्या अगर वजनाच्या सरासरी होत्या त्या सरासरी कमी झाल्याचे आढळून आले. १९३९ साल म्हणजे युद्ध सुरू होण्यापूर्वीचा काळ आहे. त्यावेळी शिधापद्धत नव्हती आणि अन्नाच्या किंमतीही वाढलेल्या नव्हत्या. १६ ते २० वर्षे वयाच्या मुलांच्या गटाची सरासरी उंची अर्ध्या इंचाने कमी झालेली आढळून आली. सरासरी वजनांतही ८ पौंडांची घट झाल्याचे दिसून आले. छातीच्या घेरांतही एका इंचाची घट झाल्याचे आढळून आले. ह्या सर्व माहितीचा निष्कर्ष म्हणून विद्यापीठाच्या स्टूडण्टस वेलफेअर कमिटीने पुढील मतप्रदर्शन केले आहे. "१९३९ च्या विद्यार्थ्यांच्या मानाने १९५१-१९५२ सालांतील विद्यार्थी वजनाने हलका, उंचीने खुरटा आणि आरोग्याच्या दृष्टीने कमी प्रतीचा आहे." राष्ट्रीय आरोग्य, आहार आणि आर्थिक उत्पादन ह्यांचा परस्पर संबंध निकटचा असल्यामुळे अशा निःसत्त्व पिढीचा देशांतील धनोत्पादनावर वाईट परिणाम होणे अपरिहार्यच आहे.

बँकांच्या अडचणींची चर्चा

(२)

(श्री. वामनराव वडे ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली १ डिसेंबर, १९५२ रोजी बँक-प्रतिनिधींनी बँकांपुढील ज्या प्रश्नांची चर्चा केली, त्यापैकी जे प्रश्न सोडविण्यासाठी वरिष्ठ अधिकारी-संस्थांकडे दाद मागितली पाहिजे, अशा प्रश्नांचा परामर्श गेल्या अंकात घेण्यांत आला होना. जे प्रश्न बँकांचे स्वतः सोडवू शकतील, अशा प्रश्नांचे दिग्दर्शन येथे करण्यांत आले आहे. श्री. गो. वि. सराफ, बी. ए., एलएल. बी., डायरेक्टर, बेळगांव बँक लि., बेळगांव, ह्यांच्या बहुमोल सहकार्यामुळेच सर्व चर्चेचा निष्कर्ष हित-संबंधीयांसाठी एकत्रित वेता येत आहे, ह्याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहो.)

(१) कर्जदारांच्या पतीबद्दल माहिती

विकाशित विभागातील बँकांनी बँक असोसिएशनमध्ये सामील व्हावे, डायरेक्टरांचे व व्यवस्थापकांचे क्लब असोसिएशन, म्हणजे त्यांत अनौपचारिक रीतीने माहितीची देवाण-घेवाण होऊ शकेल.

(२) इंडियन बँक असोसिएशनची ॲडमिशन फी

मध्यम आकाराच्या बँकांना इंडियन बँक असोसिएशनची ॲडमिशन फी जड वाटते. अशा बँकांना त्यांत निम्म्या रकमेची सवलत मिळावी, म्हणजे असोसिएशनहि अधिक प्रातिनिधिक होऊ शकेल.

(३) विलअरिंग हाऊसची सोय

जेथे अनेक बँका आहेत अशा ठिकाणी क्लिअरिंग हाऊसची सोय घडवून आणावी; त्यामुळे वेळ व खर्च वाचू शकतो. अशा क्लिअरिंग हाऊसचे सभासदत्व सहकारी आणि बिगर-शेड्यूल्ड बँका ह्यांनाहि मोकळे असणे अशी त्यांच्या प्रतिनिधींनी मागणी केली.

(४) बँक नोकरांच्या ट्रेनिंगची व्यवस्था

बँक नोकरांच्या शिक्षणाची व्यवस्था करणे अगत्याचे आहे. रिझर्व्ह बँक त्यासाठी एकादी संस्था स्थापण्याचा विचार करीत आहे असे समजते. त्याची वाट न पाहता, मोठ्या बँकांनी लहान बँकांच्या वरिष्ठ अधिकार्यांना त्यांच्या कचेऱ्यांत अनुभव मिळण्याची सोय करून घावी. सामान्य नोकरांना बुककीपिंग आणि अकॉंटन्सीची परीक्षा देण्यास व एजंटच्या दर्जाच्या नोकरांना सी. ए. आय. आय. बी. ची परीक्षा देण्यास प्रोत्साहन देण्यांत यावे.

(५) कामिशन, व्याज, गोडाऊन विमा

बँकिंगच्या व्यवसायाचा दर्जा चांगला रहावा ह्या दृष्टीने ठिकठिकाणच्या क्षेत्रातील बँकांनी वारंवार, सल्लामसलत करून, कामिशनचे दर, ठेजीवरील आणि कर्जावरील व्याजाचे दर, तारणावरील कर्जाचे वाव राखावयाची मार्जिन्स, गोडाऊनच्या विम्याबाबत एकसूत्रता, इत्यादि बाबतीत निर्णय घ्यावेत. त्यावर-हुकूम झालेल्या सर्वमान्य सूचना बाजूस सारून विघातक स्पष्टेचा अवलंब करू नये. काही बाबतीत गैरसोय झाल्यास, त्यांत बदल करून सर्वांस वेळीच कळवावा.

(६) बँकांचे काम अधिक तत्परतेने झाले पाहिजे.

बँकांची कामे तत्परतेने, सुरक्षितपणे आणि कार्यक्षमतेने करण्यांत आली, तरच त्यांच्याकडे ठेवीदार आकृष्ट होऊन बँकिंगचा प्रसार होईल. काही प्रदेशी बँकांत, कॅशवर चेक दाखल करताच त्याची रकम दिली जाते. सातेदार बँकेच्या माहितीचा व विश्वासाचा असतो म्हणून हे शक्य होते, हे तर खरेच; परंतु आपल्याकडोळ पद्धतीमुळे चांगल्या माहितीच्या सातेदारचाहि सोळावा होतो. बँकेमार्फत लोकांनी त्यांच्या

विलांची देणी घावी आणि पगार, दुकानांची विले, इत्यादींची वसुली करावी, अशी संवय वृद्धिंगत झाली पाहिजे. बँकेची सेवा सर्वांगीण, तत्परतेची आणि कार्यक्षम होणे जरूर आहे.

(७) छपाई व स्टेशनरी पुरवठा ह्यांची एकत्रित सोय

सध्या प्रत्येक बँक आपआपली व्यवस्था स्वतंत्रपणे करते. त्याऐवजी, सालील गरजांसाठी संयुक्त व्यवस्था करणे शक्य होईल.

(अ) कायद्याचा सल्ला, (ब) विमा, (क) नेहमीचे फॉर्म्स, चेक्स, छपाई, स्टेशनरी, ह्यांचे बाबतीत एकसारखेपणा, (ड) एकत्रित जाहिरात. ह्यामुळे ओव्हरहेड खर्चात सुमारे २०% बचत होऊ शकेल.

(८) बँकिंगचे खास व्यवसाय

औद्योगिक कर्जपुरवठा, शेतीस कर्जपुरवठा, इत्यादि कामेहि बँकांनी करावीत असे सुचविण्यांत आले. पण आपल्या देशातील अनुभव ह्या दोन्ही बाबतीत असमाधानकारक आहे आणि व्यापारी बँकांनी असा जोखमीचा व्यवहार हाती घेऊ नये, ते त्यांचे काम नाही, असे अध्यक्षांनी स्पष्ट सांगितले. त्यासाठी स्वतंत्र सरकारी संस्थाच आवश्यक आहेत.

(९) आंतर-बँक व्यावसायिक सोई

व्यवहाराचा दर्जा उच्च पातळीवर ठेवणाऱ्या बँकांनी एकमेकांच्या वेगवेगळ्या कचेऱ्यांवर, तशी व्यवस्था करून, रकमा मिळण्यासाठी चेक काढण्यास प्रारंभ करावा. बँका-बँकांतील कर्ज व ठेवी ह्यांच्या व्याजाचे खास दर असोवेत. चांगल्या पतीच्या कर्जदाराला बँकांनी एकत्र येऊन मोठे कर्ज घ्यावे; जरूरीप्रमाणे त्याची आपआपसांत वांटणी करावी.

गिऱ्हाइकांची पतविषयक माहिती विश्वासाने घावी-घ्यावी, म्हणजे एकच कर्जदार अनेक बँकांतून भरमसाट कर्ज मिळवू शकणार नाही. बँकिंगच्या व्यवसायाचा दर्जा वाढविण्याच्या दृष्टीने सर्वांचा प्रयत्न असावा.

(१०) बाजारातील उलाढालींची माहिती

कॅनरा बँकेच्या प्रतिनिधींनी त्यांच्या पब्लिसिटी खात्याची, त्यांच्या मासिकाची आणि बाजाराची माहिती प्रमुख सातेदारांना ज्यांत देण्यांत येते त्या सर्व्युलरांची माहिती सांगितली.

बहुतेक सर्व सूचनांस माननीय अध्यक्षांनी त्यांच्या समारोपाच्या भाषणांत पाठिंबा दिला आणि अशा प्रकारच्या समारंभांमुळे व चर्चेमुळे बँकिंगच्या क्षेत्रातील मंडळींत एकोप्याची व सहकार्याची भावना वृद्धिंगत होत जाईल, असा विश्वास व्यक्त केला.

—: महाराष्ट्राची अग्रेसर कंपनी :—

दि सेंट्रल म्युच्युअल लाईफ
इन्शुरन्स कंपनी लि.

पहिल्याच मूल्यमापनांत बीनस जाहीर करून,
कंपनीने असाधारण विक्रम करून दाखविला
आहे. इसच्या मूल्यमापनाचे काम चालू झाले
असून, त्यांत निश्चित प्रगति दिसेल अशी
साजी वाटते.

६७ अपॉलो स्ट्रीट,
फोर्ट, मुंबई १.

शं. न. आगाशे
मॅनेजिंग डायरेक्टर

पाकिस्तानमधील चहाचा धंदा

बँकांच्या सहाय्याच्या अभावी भारतातील चहाचा धंदा जसा अडचणीत सांपडला आहे त्याचप्रमाणे पाकिस्तानचाही सांपडला आहे. पुढील हंगामापासून पूर्व-बंगालमधील ३२ चहाचे मळे बंद ठेवण्याचा निर्णय त्यांच्या मालकांनी घेतला आहे. ह्या धंद्यावर एकंदरीत जी मंदीची लाट पसरली आहे तिचा परिणाम पाकिस्तानमधील चहाच्या मळ्यांवरही होणे अपरिहार्यच आहे. मंदीचा परिणाम आतां किरकोळ विक्रीवरही होऊ लागला आहे. डाकण्यांत चहाच्या दर पौढामागे ४ ते ६ आणे तोंटा सोसून तो विकण्यांत येत आहे. पूर्व-बंगालमध्ये १३३ चहाचे मळे आहेत आणि त्या सर्वांचे मिळून क्षेत्र सुमारे ८२,००० एकर इतके आहे. सर्व मळ्यांतील एकूण उत्पादन ५ कोटी पौढापर्यंत होतं. उत्पादनापैकी अंदाजे १.७ कोटी ते २.३ कोटी पौंड चहा १९५१ साली पाकिस्तानांतच सपला. अर्थात ह्या संबंधीचे अंदाज वेगवेगळे आहेत. एकूण मळ्यांपैकी ६४ मळे युरोपियन भांडवलदारांच्या मालकीचे आहेत, ४० पाकिस्तानी नागरिकांच्या मालकीचे आहेत आणि २९ भारतीय नागरिकांचे आहेत. बहुतेक सर्व, म्हणजे १०९ चहाचे मळे, सिल्हेट जिल्ह्यांत आहेत. पाकिस्तान सरकारचे अग्रिकल्चरल फिनेन्स डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन चहाच्या धंद्याला कशा तऱ्हेने मदत करावी ह्यासंबंधी सध्या विचार करीत आहे. चहाच्या मळेवाल्यांच्या मागण्या त्या कॉर्पोरेशनकडे लवकरच सादर करण्यांत येणार आहेत. त्या मागण्यांत मुख्य मागण्या पुढीलप्रमाणे आहेत: धंद्याला द्रव्यविषयक मदत ताबडतोब देण्यांत यावी, बाजारपेठांसाठी सवलती देण्यांत याव्यात आणि जरूर ती यंत्रसामुग्री पुरविण्यांत यावी. भारतामधील चहाच्या मळ्यांनाहि आर्थिक साहाय्यी निकडीची गरज आहेच.

भारत सरकारचे आयात धोरण

(जानेवारी-जून १९५३)

सदरहू धोरण गेल्या वर्षाच्या याच मुद्दीच्या धोरणासारखेच असून त्यांत परकीय हुंडणावळीची परिस्थिति आणि देशी मालाच्या उत्पादनांतील सुधारणा लक्षांत घेण्यांत आल्या आहेत. जुलै-डिसेंबर १९५२ च्या पातळीवर फार मोठ्या क्षेत्रांत आयात टिकविण्याचा विचार आहे. ७० टक्के वस्तूबाबतच धोरण बदलले नाही.

मागील परवाना मुद्दीत देशांत, बऱ्याच प्रमाणांत असलेला सांठा आणि परकीय हुंडणावळीबाबत अनिश्चितता लक्षांत घेऊन अनेक वस्तूंच्या आयातीचे प्रमाण कमी करावे लागले होते. अशी केलेली कपात अंशतः आणि इतर काहीं वस्तूबाबत पूर्ण प्रमाणांत भरून काढता येईल असे आतां आढळून आले आहे. एक वर्षाहून अधिक काळ कोटा न दिलेल्या काहीं विशिष्ट वस्तूसाठी कोटा-परवाने देण्याचा सरकारने निर्णय घेतला आहे. यांत विस्किट व खाऊ, सुवासिक स्फिरिट, पचे, धातूची बटने, धूपपानास लागणाऱ्या वस्तू, व्हल्कनाईज्ड फायबर स्ट्रकेसेस, यांचा अंतर्भाव होतो. देशांतील काहीं वस्तूंच्या उत्पादनांत सुधारणा झाल्यामुळे सरकारला त्यांच्या आयातीचे प्रमाण कमी करता आले: असून त्यांच्या सात्यावरील परकीय हुंडणावळीत बचत करणे शक्य झाले आहे.

भुइमुगाचे उत्पादन—मद्रास राज्यांत, भारतांत उत्पादन होणाऱ्या भुइमुगापैकी ५० टक्के भुइमुगाचे उत्पादन होते. मद्रास, मुंबई व हैद्राबाद ह्यांत मिळून भारतामधील ८० टक्के भुइमुगाचे उत्पादन होते.

दि बॉम्बे स्टेट
को-ऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेड९, बँक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.
स्थापना १९११टेलिफोन नं. २५४६१
३१,६८६पोस्ट बॉक्स नं. ४७२
तारचा पत्ता : फार्मबँक

ह्या बँकेत गुंतविलेला पैका शेतकरीवर्ग व सर्व प्रकारच्या सहकारी संस्था ह्यांच्याच उपयोगांसाठी दिला जातो.

भरपाई झालेले भांडवल

भागीदारांतर्फे रु. ३३,२५,४००
मुंबई सरकारतर्फे रु. १६,००,०००

रु. ५९,२५,४००

गंगाजळी व फंड

रु. ४३,२८,९००

ठेवी

रु. ८,५४,८१,४००

खेळते भांडवल

रु. १०,८५,०२,२००

१५ जिल्ह्यांत ६३ शाखा

भारतातील प्रमुख शहरी हुंड्या, विले वगैरे वसुलीची व्यवस्था केली जाते. सर्व प्रकारच्या ठेवी स्वीकारल्या जातात. शर्तीबद्दल चौकशी करावी.

वा. पु. वर्दे

ऑनररी मॅनेजिंग डायरेक्टर.

आपली बचत प्रभावी शक्ति निर्माण करील

परंतु ह्यांकरिता आपल्या ठेवी योग्य बँकेत राहूद्या.

भांडवल

- ★ वसूल भांडवल रु. १६,००,०००
- ★ रिझर्व फंड रु. ५,६५,०००
- ★ खेळते भांडवल रु. ३१ कोटीचेवर

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

—पुणे २.— मॅनेजर— वि. वि. जोग.

पुणे डेकन जिमखाना शाखेतील सेफ डिपॉझिट व्हॉल्टसचा अवश्य फायदा घ्यावा.

‘मी पाहिलेला रशिआ’

एक उद्बोधक व्याख्यान

इंदिअन कौंसिल ऑफ वर्ल्ड अफेअर्स ह्या संस्थेच्या हैदराबाद शाखेतर्फे सुप्रसिद्ध अर्थशास्त्रज्ञ डॉ. ग्यानचंद ह्यांचे एक उद्बोधक भाषण नुकते झाले. व्याख्यानाचा विषय ‘मी पाहिलेला रशिआ’ असा होता. रशिआंतील सामाजिक व आर्थिक पद्धतीबद्दल अगदी उलटसुलट विचार सुद्ध त्या देशांत जाऊन आलेल्या लोकांकडूनही ऐकावयास मिळतात. ह्या एकाच गोष्टीवरून तद्देशीय अर्थव्यवस्थेविषयी नक्की कल्पना घेणे कसे कठीण आहे ते दिसून येते. तथापि डॉ. ग्यानचंद ह्यांच्यासारखे मुरब्बी अर्थशास्त्रज्ञ ह्या विषयास प्रश्नविषयी काय प्रतिपादन करतात ते विचारणीय ठरण्यासारखे वास आहे. १९३२ सालामधील रशिआ आणि आजचा रशिआ ह्यांची तुलना करून डॉ. ग्यानचंद म्हणाले, की आजचा रशिआ हा विकसित, सुव्यवस्थित, आत्मविश्वासयुक्त आणि शिस्ताचा भोक्ता दिसून येतो. योजनाबद्ध अर्थव्यवस्थेत जीवनाला एक प्रकारच्या साऱ्यात बंद व्हावे लागते अशी कल्पना पुष्कळदा पुढे मांडण्यांत येते. पण रशिआंत तसे काही झालेले दिसत नाही. उलट त्या नियोजित अर्थव्यवस्थेमुळे सामाजिक व वैयक्तिक जीवनाला विशिष्ट तऱ्हेचे वळण लागलेले असून त्याला काही अर्थ दिसून येतो. रशिआंतील व्यक्तिजीवनांत आज संथ कार्यक्षमता, वक्रशीरपणा आणि आत्मविश्वास हे सद्गुण दिसून येतात.

रशिआंत मालाच्या किंमती उर्वितांना काही विशिष्ट घोरण ठेवण्यांत येते, त्या अशा तऱ्हेने निर्धारित करण्यांत येतात, की जरूरीच्या वस्तु स्वस्त भावाने मिळतात आणि चैनीच्या वस्तु चढत्या भावानेच मिळतात. कोणत्याही मालाची किंमत सर्व रशिआंत सारखाच असते ह्यावरून हा संबंध देश एकसंध बाजारपेठ झालेला आहे, हे उघडच दिसते. सामान्यपणे व्यापार हा सार्वजनिक संस्थांमार्फत चालतो हे खरे असले तरी साजगी व्यापारालाही थोडीफार जागा आहे. दुकानांत आलेल्या गिऱ्हाइकांशी नोट वागणे आणि त्याची गरज कार्यक्षमतेने पुरविणे ह्या बाबतीत रशिआंतील दुकाने इतर कोणत्याही देशांतील चांगल्या तऱ्हेने चालविलेल्या दुकानांशी स्पर्धा करू शकतील अशी आहेत. हल्ली रशिआंत शिधापद्धति चालू नाही. अन्न भरपूर आणि स्वस्त मिळते. सार्वजनिक मुद्रपाकखान्यांतून जेवण घेणे लोकप्रिय झालेले नाही. व्यक्तींच्या उत्पन्नांत लक्षांत घेण्यासारखी तफावत नसते; आणि तशी ती असली तरसुद्धा सरकारतर्फे पुरविल्या जाणाऱ्या सुसोयीमुळे ती फारशी जाणवत नाही. जास्तीत जास्त उत्पन्न व कर्मांत कमी उत्पन्न ६:१ असे आहे. शास्त्रज्ञ, कलावंत आणि साहित्यिक ह्यांचे उत्पन्न वरच्या गटांतील असते. रशिआंतील शास्त्रज्ञांना व प्राध्यापकांना सगळ्यांत अधिक वेतन मिळते. एखाद्या वर्गाला विशेष सवलती अशा दिल्या जात नाहीत आणि आर्थिक विधमता अपरिवर्तनीय अंशा स्वरूपाची नसते. रशिआंत अल्पसंख्ये असलेल्या जमातींची राहणे आहेत आणि त्यांची आर्थिक प्रगतीही चांगली झालेली आहे. तथापि त्या त्या राष्ट्रांचे सांस्कृतिक आणि कलात्मक जीवन आपले स्वतंत्र अस्तित्व टिकवून आहे.

डॉ. ग्यानचंद ह्यांच्या भाषणांतील वस्तुंच्या किंमतीसंबंधीचा भाग अर्थशास्त्रज्ञांच्या अर्थातच अधिक महत्त्वाचा आहे. समाजवादी अर्थव्यवस्थेत जीवनाला आवश्यक वस्तुंचे व त्याच्या थरांतील वस्तुंचे दर काय असतात आणि ते सामान्य माणसाला पेलणारे असतात किंवा नाही असा प्रश्न नेहमी विचारला जातो. डॉ. ग्यानचंद ह्यांनी त्यावर चांगला प्रकाश टाकला आहे.

दि व्हलकन इन्शुरन्स कं. लि.

—पुणे शाखा—

१७९, कर्वे बिल्डिंग, लक्ष्मी रोड.

आग, मोटार, अपघात व वर्कमेन्स कॉर्पोरेशन ह्यांचे विमे स्वीकारणारी प्रमुख स्वदेशी कंपनी.

एजन्सी व इतर माहितीसाठी चौकशी करा :

ट्रॅच सेक्रेटरी.

दि रत्नाकर बँक, लि.

(कोल्हापूर येथे नोंदलेली व भागीदारांची जबाबदारी मर्यादित-असलेली)

स्थापना : १९४३

मुख्य कचेरी: भाऊसिंगजी रोड, कोल्हापूर

शाखा—सांगली, शाहूपुरी, मिरज, जयसिंगपूर.

	रु.
अधिकृत भांडवल	२०,१२,०००
विक्री केलेले शेअर भांडवल	१०,०६,६००
रोख वसूल शेअर भांडवल	५,०३,९००
रिझर्व्ह व इतर फंड	१,०८,४००
खेळते भांडवल (अंदाजे)	४७,६६,०००

—अद्यावत बँकिंग व्यवहार केले जातात—

श्री. बी. बी. पाटील, श्री. गंगाराम सिद्दाप्पा

B. A., LL. B., बँकींग
सांगली
चेअरमन

चौगुले,
कोल्हापूर
व्हा. चेअरमन

एल. एन. शहा,

B. COM., C. A. I. I. B.
मॅनेजर

किलोस्कर

५ हॉ.पॉ.वर घालणारा

आमच्या वसंत नं. ३ शरद कोरे
पॉवर चरकांच्या मालिकेत
नवीन 'कोयना' चरकाचे आगमन.
कमी पॉवर लागत असल्याने
भांडवलांत बचत झाली आहे.

विशेष माहितीसाठी लिहा—

किलोस्कर बंधु. लि., किलोस्करवाडी (द.स.प्र.प्र.)

दुष्काळ-निवारणाची योग्य साधने

(अर्थाच्या ३१-१२-५२ च्या घट्ट ४४६ वरून चालू)

[लेखक :- न. स. जोशी]

खेडोपाडीं सरकारी धान्य-कोठारें

दुष्काळ-निवारण हें उद्दिष्ट यशस्वी रीतीने साधण्यास मुख्यतः सखील *उपायांची अटळ गरज असते.

(१) दुष्काळाकरिता लागणारें धान्य साठाविण्यासारखीं व घूस-उंदीर यांपासून संरक्षण-क्षम कोठारें.

(२) शक्यतर † { (अ) खेडेगांवांतील सर्व धान्याची त्याच गांवांतील सरकारी कोठारांत साठवण व ज्याचें त्यांस जरूर तसतसे देण्याची सरकारकडून व्यवस्था.

किमान पक्षी { (ब) दुष्काळी दिवसांत उपयोगी पडावे म्हणून. धान्य-पट्टी (levy) च्या वा इतर रूपानें धान्य-वसुली (वा खरेदी) व त्याच खेडेगांवांत सरकारकडून साठा.

च (३) खेड्यांतल्या बिगर-शेती व्यक्तींना त्याच खेड्यांतील जमीनमालकांकडून धान्य विकत घेण्याची शक्ति निर्माण करण्यास योग्य असे व खेड्यांतल्या खेड्यांतच मिळण्याजोगें काम.

पैकी सेदूत जनतेची क्रयशक्ति वाढविण्याकरिता त्यांना कोणतें काम पुरवावयाचें याचा तपशीलवार विचार एका निराळ्या लेखांत करावा लागेल. मात्र अशा कामाची (खेड्यांतल्या खेड्यांतच मिळण्याजोगें व तेंसुद्धा साधेसुधे) व्यवस्था करणें शक्य आहे, एवढी ग्वाही येथेंच देणें जरूर आहे. त्याबाबत थोडे दिग्दर्शन या लेखांत पुढें केले आहे.

ज्याला दुष्काळी मुलूह म्हणून संबोधले जातें तो धान्याच्या दृष्टीने तुटीचा नव्हे तर वाढाव्याचा प्रदेश असतो, हें प्रस्तुत लेखकानें या व इतर अनेक लेखांत सांगितलें आहे व आंकड्यानिशी सिद्ध केले आहे. मुंबई प्रांतातील दुष्काळी मुलूहाचा मुकटमणी जो विजापूर जिल्हा तेथून मोठ्या प्रमाणावर धान्य निर्यात होतें ही स्थिति फार सूचक आहे. त्याचेच बरोबर तेथें दुष्काळांत कित्येकांची अन्नान्न-दशा होते (व भूकवळीहि पडत असतलि) हें सत्य आहे. पण त्याचें निदान धान्यतूट हें नव्हे व त्यावर उपायहि केंनाल नव्हे. ह्या विधानाची सत्यता व्यवहारांत पटण्यास सखील दौन उपमांचा उपयोग होईल.

एकाद्यास साधे रेंच होऊं लागले तर त्यास सौम्य रेंचक हाच योग्य उपाय जाणते डॉक्टर-वैद्य सुचवितात; कारण त्या विकृतीचें मूळ अपचन व बद्धकोष्ठता हें असतें. त्याऐवजी रेंच थांबविण्यास अवरोधक औषध देणें चूक. ह्या उपदेशांत जशी दिसयला असंबद्धता दिसते, तद्वतच दुष्काळ-निवारणास कालवे काढणें किंवा धान्य-वाढ हा उपाय नव्हे, हें सांगितलें तर पुष्कळांना तें पटण्यास कष्ट पडतात.

संसारांत मग्न व दक्ष असलेल्या एकाद्या गृहस्थाची पत्नी, पतीस मिळणाऱ्या ७०-८० रुपयांत ठाकठिकीनें संसार चालवते व मुलांबाळांस चार ताजे घास वेळेवर घालून आनंदांत ठेवते. या-

* टीप:-क. २ ला (२ अ) व (२ ब) असे विकल्प सुचविले आहेत. पैकी विकल्प (२ अ) अमलांत आणणें इष्ट पण आरंभ तें शक्य न झाल्यास (२ ब) अमलांत आणणें अटळ.

† उपाय २ (अ) हा वैकल्पित (optional) म्हणून सांगितलेला असला, तरी, ज्या गांवांत भूकवळी पडेल, तेथें तो विकल्प काढून घेऊन, २ (अ) ची सक्तीनें अंमलबजावणी करण्यांत यावी, व इतर उपायही अंमलांत आणावे, हे लेखांत पुढें सुचावेलेंच आहे.

उलट हजारों रुपयांची सरासरी मोठी प्राप्ति असलेल्या इसमार्थी मुलें उन्मत्त, स्वतंत्र व बेजबाबदार असून, पत्नीही संसारविन्मूक्त असली म्हणजे घरांत सगळाच खेळखंडोबा होतो व बोजवारा उडतो, असली उदाहरणें आपण अनेकदां पाहतों. मुंबई राज्यांतील कमी धान्योत्पादनाच्या परंतु विनदुष्काळी भागास गरीब पण प्रेमळ कुटुंबाची उपमा देतां येईल तर सरासरी धान्योत्पादन भरपूर पण पर्जन्य-पातांत फार मोठा चढ-उतार व त्यामुळें धान्योत्पादनाची अनिश्चितता असलेल्या दुष्काळी भागास श्रीमंताच्या विन-हिशेवी व बेशिस्त घराण्याची उपमा देतां येईल. या दुसऱ्या प्रकारच्या कुटुंबाच्या उत्पन्नांत आणखी भर टाकणें हा कां त्याचा संसार सुरळीत होण्याचा मार्ग? मुळीच नव्हे. त्या घरास "खेडेगांवच्या शहाण्यांतील" एकाद्या "काका"ची गरज असते. त्या बोलपटांतील "काका" जसा प्रत्येकाला वठणीवर आणतो तसाच दुष्काळी मुलुखांतील धान्योत्पादनाची वाटणी सम-प्रमाणांत करणाऱ्या कोणातरी "काका"ची अत्यंत गरज आहे. बोलपटांतील "काका" च्या नांवचें बँकबुक आहे व त्यांत तीन लाख रुपथे आहेत ही समजूत, तसेच त्या काकाचें अचूक निदान, निस्पृहपणा व स्पष्ट-वक्त्रपणा यामुळेंच यक्षिणीची कांडी फिरल्याप्रमाणें त्या कुटुंबाची सगळी घडी उत्तम वसली. बँक-बुकांतल्या एका पैकीहि प्रत्यक्ष जरूरी पडली नाही!

तद्वतच महाराष्ट्र-कर्नाटकांतील दुष्काळी मुलुखांची स्थिति असते. तेथील जनवेस पुरून उरण्याइतकें धान्य बहुतेक खेडेगांवांत आजहि निर्माण होत आहे. थोडे आपमतलबी वा काळाबाजार करणारे सोडले तर इतरांना त्या धान्याचा मोठा साठा करून ठेवण्याची इच्छा असते, अशांतलाहि भाग नाही. त्यापैकी पुष्कळांना जाणीव असते कीं उंदीर-पुशीच कितीतरी धान्य खातात; तें बिगर-जमीन भुकेलेल्यांच्या तोंडांत पडलें तर त्यांना त्यांत संतोषच होईल. फक्त एकंदर परिस्थितीमुळें त्यांचें मन साशंक व अस्थिर असतें. यावर उपाय करणें ते सरकारनेच करणें शक्य आहे. उपाय वर सांगितलेच आहेत.

धान्य-कोठारें बांधण्यास सरकारला सर्व करावा लागेल, हें सरें; पण घरणें बांधण्यावर पैसे सर्व करून त्यांचा दुष्पयोग झाला म्हणून यस्तावण्यापेक्षा धान्य-कोठारांवर तो करणें फारच योग्य व व्यवहार्य. कालव्यांच्या मानानें कोठारांस लागणारा सर्व पुष्कळच कमी व उपयोग पुष्कळच जास्त.

कोठार कोणत्या प्रकारचें असावे, याबद्दल चर्चा करण्याचें हें स्थळ नव्हे; व म्हणून मोठाल्या शहरांतून वा तालुक्याच्या व तसल्याच इतर ठिकाणी आज १०-१५ वर्षे वापरांत असलेल्या प्रकाराचा म्हणजे लाहोर-कोठारांचा येथें उल्लेख केला आहे. लाहोर-कोठारांची उपयुक्तता अनुभवासिद्ध आहे. तसली निरनिराळ्या आकाराची कोठारें अनेकांनीं बांधितलेली आहेत; व म्हणून त्या नमुन्याचीच कोठारें नजरेसमोर ठेवली आहेत. लहान वा मोठ्या लोकसंख्येच्या मानानें ती लहान वा मोठी बांधतां येतील. फारच मोठ्या प्रमाणांवर व सरकारी मालकीच्या वा सरकारने गोळा केलेल्या धान्याकरतां प्रमुख केन्द्रांत कंक्रीटची (उभी व पिवाच्या आकाराची) मोठी कोठारें जरूर तेथें बांधणेंहि शक्य आहे. पण प्रस्तुत त्यांचा विचार करण्याची जरूरी नाही. तसेच, खेडेगांवांतील परिस्थितीला अधिक सोईस्कर असा कोठाराचा आकल्प करणें अर्थात शक्य आहे. गांवाच्या सर्व शिवारांतील कोणत्याही शेतांतील धान्य कोठारांत विनासायास आणतां यावे म्हणून कांहीं कच्चे रस्ते करणें जरूर असल्यास ते करणेंहि अटळ होय.

इंडस्ट्रियल फायनान्स कॉर्पोरेशनच्या कामकाजाची चौकशी
इंडस्ट्रियल फायनान्स कॉर्पोरेशनच्या कामकाजाची चौकशी
करून अहवाल सादर करण्यासाठी अर्थमंत्र्यांनी लोकसभेत १७
डिसेंबर १९५२ रोजी दिलेल्या आश्वासनानुसार भारत सरकारने
लोकसभेच्या सदस्य श्रीमती सुचेता कृपलानी यांचे अध्यक्षते-
खाली एक समिति नेमली आहे. समिताने अहवाल दोन महिन्यांत
सादर करावयाचा आहे.

समितीच्या पुढील कामाचे विषय पुढीलप्रमाणे आहेत—

(१) लोकसभेत इंडस्ट्रियल फायनान्स कॉर्पोरेशन (दुरुस्ती)
विषयकाच्या चर्चेच्या वेळी कॉर्पोरेशनवर वाशिलेबाजीबाबत केलेले
आरोप लक्षात घेऊन तिच्या कर्जव्यवहाराची छाननी करणे.

(२) कर्ज मंजूर करताना योग्य काळजी घेतली जाते किंवा
कसे, याबाबत तपासणी करणे.

(३) कॉर्पोरेशनने सदरहू कायद्याची उद्दिष्टे आणि सरकारने
दिलेल्या सूचना यांची योग्य ती दखल घेऊन कर्जमंजूरीबाबत
अवलंबिलेल्या घोरणाचे पुनर्विलोकन करणे, आणि,

(४) जरूर पडल्यास कॉर्पोरेशनच्या व्यवहारांत सुधारणा
करण्यासाठी शिफारसी करणे.

सहकारी सेक्रेटरी शिक्षण वर्गाच्या परिक्षेचा निकाल
दक्षिण सातारा जिल्हा को-ऑ. बोर्डाच्या विद्यमाने कवठे-
महंकाळ ता. मिरज येथे ता. ४-१०-१९५२ ते ११-१२-५२
अखेरस झालेल्या सहकारी सेक्रेटरी शिक्षण वर्गाच्या परिक्षेचा
निकाल सालीलप्रमाणे जाहीर करणेत आला आहे. परिक्षेस एकूण
२८ विद्यार्थी बसले होते. त्यापैकी पहिल्या वर्गात (१) दुसऱ्या
वर्गात (२) तिसऱ्या वर्गात (१४) असे एकूण १८ विद्यार्थी
उत्तीर्ण झाले. उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांचे शेंकडा प्रमाण ६४३ आहे.

वर्ग १ ला (गुणानुक्रमे) संदेराव तुकाराम थोरात.

वर्ग २ रा (गुणानुक्रमे) (१) व्यं. पां. भोसले (२) भु.
दा. भक्ते (३) गो. द. कुलकर्णी.

वर्ग ३ रा (गुणानुक्रमे) (१) पां. सु. पाटील (२) आ.
प. पाटील (३) वि. शा. भोसले, (४) ग. गो. जाधव, (५)
ल. गो. कुलकर्णी, (६) चिं. रा. कुलकर्णी, (७) ग. पां. माने
(८) ग. बा. कोळी, (९) ग. बा. पाटील, (१०) आ. कृ.
वाढकर, (११) र. सि. पवार, (१२) भु. ता. पाटील, (१३)
ज. आ. भोसले, (१४) पां. वि. पाटील.

मद्रासला मुंबईबरोबर दर्जा द्या—मद्रास शहर हे मुंबई
आणि कलकत्ता ह्यांच्याच दर्जाचे मानण्यात यावे, असा १७
बँक नोकर यूनियनसनी ऑल इंडिया इंडस्ट्रियल ट्रायब्यूनलकडे
अर्ज केला आहे. सेन अवाढने मद्रास शहरास 'ब' दर्जा दिला,
तो गैरवाजवी असल्याचे अर्जात म्हटले आहे. गेल्या दहा वर्षांत
मद्रासची लोकसंख्या दुप्पट होऊन १५ लाखांवर गेली आहे आणि
तेथील रहाणांचा सर्व मुंबई अथवा कलकत्ता ह्यांपेक्षा कमी नाही,
असेही नमूद करण्यात आले आहे.

अन्नधान्याचे उत्पादन—१९५१-५२ साली भारतांत
४-१२६ कोटी टन अन्नधान्याची निपज झाली. त्यापैकी ८०
लाख टनापेक्षा थोडे अधिक उत्पादन उत्तरप्रदेशांत झाले. त्याच्या
सालोसाल मद्रासमध्ये सुमारे ६०॥ लाख टन अन्नधान्याचे
उत्पादन झाले. १९४७ साली भारतांत ०.५ दशलक्ष किलोवॅट
विजेचे उत्पादन झाले होते. पंचवार्षिक कार्यक्रम पुरा झाल्यावर
ते ५.५ दशलक्ष किलोवॅट होईल.

पुणे सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

—पुणे शहर—

लक्ष्मी रोड

पोस्ट बॉक्स नं. ५११] [टेलिफोन नं. २४८३

मोर, पौड व बडगांव (मावळ) येथे येकने आपल्या नवीन शाखा-
कचेऱ्या उघडल्या आहेत, येथे व इतर शाखांतही सर्व प्रकारचे
बँकिंगचे व्यवहार व सहकारी सोसायट्यांना शेतीसाठी कर्जे देणे,
सोने-चांदीचे तारणावर कर्जे देणे, वगैरे व्यवहार सुरू केले आहेत.

चातू, सेविंग्स ठेवी स्वीकारल्या जातात.

एक ते वहा वर्षे मुदतीच्या ठेवीही स्वीकारल्या जातात.

१ वर्ष २ टक्के, २ वर्षे २॥ टक्के, ५ वर्षे ३ टक्के, ७ वर्षे ३॥ टक्के,

१० वर्षे ४ टक्के. याशिवाय रुपये २५,००० अगर पुढील रकमा

१ ते ९ महिने मुदतीने घेण्यांत येतात.

दराबद्दल समक्ष चौकशी करावी.

वरीलप्रमाणे सर्व व्यवहार पुणे येथे मुख्य कचेरीत व इतर शाखा-
मध्ये होत असून त्यासोबत पुणे येथे सेफ डिपॉझिट क्लॉकस व
सेफ कस्टडीची सोय आहे. त्याचा फायदा सातेदारांनी घ्यावा.

जास्त माहितीसाठी लिहा अगर समक्ष येता.

मो. वि. खडे,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

बँक ऑफ पुना लि.

(शेड्यूल्ड बँक)

अधिकृत भांडवल : ५०,००,०००

विक्रीस काढलेले व खपलेले : २५,००,०००

वसूल भांडवल : १२,५०,०००

—संचालक मंडळ—

१ श्री. सुरलीधर चतुर्थज लोया, चेअरमन

२ श्री. दत्तात्रय रामचंद्र नाईक, जे. पी.

३ डॉ. नारायण भिकाजी परबळेकर M. A. Ph. D.

संपादक, सकाळ, पुणे.

४ श्री. फ्रामजी प्री. पोचा, विवाचे व्यापारी.

५ श्री. नारायणदास श्रीराम सोमानी

६ श्री. गणपतराव काठूराम नाईक, B. Sc., B. E., LL. B.

शाखा—(१) भवानी पेठ, पुणे. (२) सदाशिव पेठ, पुणे.

(३) सोलापूर (४) सांगली.

व्याजाचे दर—चालू ठेव १/२ टक्का. सेविंग्स ३॥ टक्का.

मुदत ठेव : १ वर्ष १ टक्के, ५ वर्षे ४ टक्के.

एक वर्षापेक्षा कमी मुदतीच्या ठेवींवर आकर्षक व्याज.

मुख्य ऑफिस व सांगली शाखेत लॉकर्सची सोय.

मुख्य ऑफिस :

४५५ रविवार, पुणे २.

मो. गं. साठे,

मॅनेजर.

हे पत्र पुणे, पेठ शिवाजीनगर घ. नं. १९५१ आर्यभूषण जापसाल्यात केशव गणेश शारंगपाणी यांनी छापिले व
प्रोपाद धामन काळे, बी. ए. यांनी 'दुर्गाचिंदास', ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिमखाना) पुणे येथे प्रसिद्ध केले.